

چالش‌ها و موانع عملیات مزایده الکترونیکی و سنتی در نظام حقوقی ایران

فتاح سلیمی خورشیدی *

سلمان ولی‌زاده **

چکیده

در حقوق عمومی به ویژه حقوق اداری، مزایده، یکی از انواع قراردادهای اداری است که تابع تشریفات خاصی برای انتخاب طرف قرارداد است. قانون‌گذار به دلیل وجود عنصر «نفع عمومی» در قراردادهای اداری، مزایده را در مقام یکی از مصداق‌های این قراردادها با هدف جلوگیری از سوء استفاده و فساد تابع تشریفات خاصی قرار داده است. در سال‌های اخیر نیز به مزایده الکترونیکی در حوزه قراردادهای اداری توجه شده و سازوکار آن در آیین‌نامه‌ای پیش‌بینی گردیده است. در حقوق خصوصی و در بحث اجرای احکام دادگستری، یکی از مهم‌ترین مراحل عملیات اجرایی، مزایده و فروش اموال منقول محکوم علیه یا متعهد (بدهکار) است. هدف از تحصیل حکم قطعی یا تنظیم سند لازم‌الاجرا برای محکوم له یا ذی‌نفع سند، دریافت مطالبات یا اجرای تعهدات است. با این حال، چنین هدفی به صرف صدور حکم یا تنظیم سند حاصل نمی‌شود. در واقع، اجرا که ادامه فرآیند دادرسی و صدور سند است، در مراجع قضایی و ثبتی به سهولت انجام نمی‌شود. به دلیل موانع و مشکلات متعدد، مسیر عملیات اجرایی به ویژه در مورد مزایده اموال، با چالش‌های جدی روبه‌روست. بسیاری از این موانع و خلأها، ناشی از سکوت قانون‌گذار در بیان بعضی احکام و مقررات مزایده از جمله مزایده یا حراج الکترونیکی، نبود نظام شناسایی اموال، ابهام در زمان انعقاد مزایده‌های الکترونیکی، انصراف اشخاص ثالث، شکایت از دستور اجرا و دیگر موارد است که رفع آن در گرو اصلاح و بازنگری قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط است. در حقوق اداری نیز مرحله فروش اموال اهمیتی بسزا دارد و قانون‌گذار به دلیل احتمال سوء استفاده افراد، تشریفات زیادی برای انعقاد مزایده پیش‌بینی کرده است. بر مبنای یک نظر، تشریفات، شرط صحت قراردادهای دولتی است.

کلیدواژه‌ها: قرارداد اداری، شناسایی اموال، مزایده، مزایده الکترونیکی، موانع و چالش‌ها.

* دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

Fattah.Salamikhorshidi40@gmail.com

** استادیار گروه حقوق، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران. (نویسنده مسئول)

Valizadehsalman@gmail.com.

مقدمه

مقصود غایی از صدور و تنظیم احکام و اسناد، اجرای تعهدات توسط محکوم علیه، متعهد یا شخص ثالث است. با استنکاف و شانه خالی کردن این اشخاص از بار مسئولیت پرداخت دیون و بدهی‌هایشان، حاکمیت ناگزیر می‌شود به بازداشت، ارزیابی و در نهایت، فروش اموال آن‌ها دست بزند. با پیمودن تشریفات مزایده و ایجاب، انتشار آگهی در روزنامه‌های محلی یا پرشمارگان، خریداران احتمالی در مزایده شرکت می‌کنند و با فروش مال محکوم علیه یا متعهد، زمینه رسیدن شخص یا اشخاص ذی‌نفع به حقوق حقه‌شان فراهم می‌شود. هزینه‌های اجرایی تأدیه و مزاد اموال به مالک یا مالکان آن‌ها مسترد می‌شود. با این حال، بر خلاف نظام اجرایی فرانسه، این اقدامات در مراجع قضایی و ثبتی ایران به راحتی امکان‌پذیر نیست؛ زیرا علاوه بر فرار متعهدان از انجام تعهدات، وجود ابهام‌ها، کاستی‌ها، خلأها و تناقض‌ها در قوانین و مقررات مربوط، انجام عملیات اجرایی را با مشکل مواجه می‌سازد. در فضای حقوق اداری نیز مزایده یکی از انواع قراردادهای اداری است. در این میان، استفاده از مزایده الکترونیکی سبب ارتقای شفاف‌سازی، کاهش فساد اداری و افزایش مشارکت مردم در فرآیند برگزاری مزایده می‌شود.

در این پژوهش که به صورت توصیفی و تحلیلی انجام شده است، درصدد بررسی و تبیین چالش‌ها و موانع و مقایسه مزایده‌های الکترونیکی در حوزه اجرای احکام و قراردادهای اداری هستیم. مقاله حاضر با بیان موانع و خلأها در نظام اجرایی عمومی (دادگستری) و ثبتی و نیز امکان‌سنجی مزایده‌های الکترونیکی در حوزه حقوق اداری، راهکارهای حقوقی و عملی برای رفع مشکلات موجود و پیشنهادهایی برای اصلاح قوانین و مقررات مربوط ارائه می‌دهد. امروزه با وجود تحلیل و تفسیر مقررات ماهوی، متأسفانه، در امر شکلی به ویژه اجرای احکام و اسناد، پژوهش و اهتمام لازم صورت نگرفته است. با وجود بررسی‌های محدود و مختصری که انجام شده، بیش از چهار دهه اجرای قانون و بیش از یک دهه اجرای آیین‌نامه، پیچیدگی‌ها و دشواری‌های زیادی را در اجرای این بحث آشکار ساخته است. مقررات موجود نیز پاسخ‌گوی نیاز جامعه حقوقی و اجرایی کشور نیست. در فضای حقوق اداری، مزایده الکترونیکی سابقه چندانی ندارد و تحقق قراردادهای اداری در قالب مزایده الکترونیکی نیازمند تحقق سازوکارهای لازم است.

گفتار اول - مفهوم مزایده یا حراج سنتی و الکترونیکی در حوزه حقوق خصوصی

میان «عملیات حراج» و «مزایده سنتی» شباهت‌هایی وجود دارد، مانند این که هر دو عنوان، بیان‌گر روشی برای فروش (معامله) است و خطابشان به عموم مردم است که ممکن است منجر به تملیک قطعی گردد.^۱ با این حال، بررسی سوابق، از تفاوت این دو واژه حقوقی از نظر مفهوم، روش، احکام و آثار حکایت دارد. فرهنگ‌نویسان و زبان‌شناسان درباره ریشه، اصل و مفهوم این دو واژه اتفاق نظر ندارند. در تعریف «حراج»^۲ گفته می‌شود: «فروش مال است در حضور جمع و از بالای صفر شروع می‌شود یعنی قیمت مبدأ در حراج وجود ندارد.»^۳ یا گفته‌اند: «بیعی است با ندا در دادن برای فروش چیزی تا این که به آخرین قیمت پیشنهادی فروخته شود»^۴ و پیشنهادکننده بالاترین قیمت، مشتری محسوب می‌شود.^۵ یا «بیع گذاشتن متاع در میان جماعتی است.»^۶ «حراج‌گاه نیز مکانی است که در آن، چیزی را حراج می‌کنند و حراجی، منسوب به حراج است.»^۷

در نقطه مقابل، «مزایده»^۸ از ریشه «زود» برمی‌خیزد و در لغت به معنای بر یکدیگر افزودن، چیزی در معرض فروش گذاردن،^۹ به قیمت زیاد فروختن^{۱۰} و در اصطلاح حقوقی، نوعی بیع است که فروشنده، بهای مبیع را به مسابقه می‌گذارد تا بهترین پیشنهاد را برگزیند.^{۱۱} فروش به مزایده، تشریفاتی است که قانون‌گذار برای حمایت از مالک، تأمین امانت‌داری و راست‌گویی مأموران، نمایندگان و عامل فروش برای اموال دولتی، غایب و

۱. برابر ماده ۸۳ آیین‌نامه امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱: «... پس از انجام حراج با تشریفات مزایده، معامله آن کالا قطعی محسوب است».

2-Auction.

۳. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، آرای شورای عالی ثبت و شرح آن، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۰، ص ۱۶۴۶.

۴. انصاری، مسعود و محمدعلی طاهری، دانش‌نامه حقوق خصوصی، تهران: محراب فکر، ۱۳۸۴، ج ۳، ص ۸۲۲.

۵. کریمی، حسین، فرهنگ دادرسی، تهران: فرهنگ اسلامی، بی‌تا، ص ۱۳۳.

۶. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، ج ۶، ص ۸۸۲۶.

۷. انوری، حسن، فرهنگ سخن، تهران: سخن، ۱۳۸۱، ص ۲۶۴.

8-Tender.

۹. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۰، ج ۱، ص ۱۰۱۶.

۱۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: ادنا، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۱۷۰۸.

11-Campbell black, henry, black, slaw dictionary, 8 Edition, USA: a Thomson business, 2004, p. 264.

مجبور مقرر می‌دارد.^۱ در حقوق فرانسه، مزایده، به فروش گذاشتن در یک محل عمومی در قبال آخرین قیمت پیشنهادی است که امروزه تابع نظام خاصی است و دولت بر آن نظارت دارد.^۲ تعاریف و مفاهیم بیان شده از تفاوت دو واژه «حراج» و «مزایده سنتی» حکایت دارد، هر چند برخی از متون تخصصی، این دو را همسان دانسته‌اند.^۳

زایده یا حراج الکترونیکی (اینترنتی) به عنوان یکی از عناصر تجارت الکترونیکی، روشی نوین برای خرید و فروش اموال، محصولات، اطلاعات و کالاها به صورت آن‌لاین، از طریق شبکه‌های رایانه‌ای و ورود و نفوذ به بازارهای داخلی و بین‌المللی است.^۴ با ظهور و ابداع اینترنت به عنوان یکی از کامل‌ترین شیوه‌ها در ارتباطات و معاملات الکترونیکی، گسترش شبکه‌های جهانی و ورود پدیده اینترنت به کشورها از جمله ایران، روند حجم مبادلات و معاملات الکترونیکی سرعت گرفته و آمارها نشان‌دهنده تمایل و علاقه اشخاص حقیقی و حقوقی به استفاده از مزایده‌ها یا حراج‌های الکترونیکی است.^۵

بنا بر این، می‌توان گفت حراج یا مزایده الکترونیکی، فرآیندی است که در فضای مجازی^۶ و اینترنتی، با استفاده از وبسایت‌ها و بدون حضور فیزیکی متصدیان حراج و اشخاص ثالث،^۷ رقابت میان فروشندگان و مصرف‌کنندگان بالقوه را افزایش می‌دهد.^۸ فروشندگان با سرعت بالا و قیمت نزدیک به ارزش واقعی، به طور خودکار و بدون دخالت عامل انسانی به سناریوهای جدید واکنش نشان می‌دهند و کالاها را می‌فروشند. خریداران نیز فارغ از محل اقامت جغرافیایی خود در آن شرکت می‌کنند و با قدرت چانه‌زنی، امکان وجود بیش از یک حراجی یا سیستم پرداخت یک‌پارچه، به خرید کالا و اجناس خود دست می‌زنند.^۹ در حقوق فرانسه، فروش‌های عمومی (داوطلبانه) و قضایی (اجباری) به صورت مزایده یا حراج برگزار می‌شود. فروش به مزایده با عنوان^{۱۰} نوعی از معامله است که مؤسسات

۱. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۱۷۸.

۲. انصاری و طاهری، پیشین، ص ۱۸۰۰.

3-Sandbrook LLB, Claire, Enforcement of Judgment, Tenth Edition, London: sweet and Maxwell Ltd, 2007, p. 134.

۴. مردانی شهر بابک، محمد و حمید میرزاییاتی، «مزایده الکترونیکی و بررسی مزایا و معایب آن در مقایسه با مزایده سنتی»، نهمین کنفرانس ملی علوم و مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات، ۱۳۹۸، ص ۲۰.

۵. مظاهری کوهانستانی، رسول، مطالعه تطبیقی امضای الکترونیکی در حقوق ایران و مقررات آنسیترال، تهران: جنگل، ۱۳۹۳، ص ۱۱۱.

6-Cyber.

7-Third party.

۸. قنادان، علی‌رضا، مریم اسدیان، فرشته عسکری و مستانه کریمی، «حراج الکترونیکی و ارائه یک مدیر عامل هوشمند خودمختار»، چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات، ۱۳۸۶، ص ۷.

9-Parle professeur bachir niang Fspj, affaires Voies d execution, Licenc III, Paris: mbengue, 2011, p. 173

10-Vente aux encheres.

عمومی و دولتی انجام می‌دهند و با حراج مال، آن را به آخرین قیمت ممکن به فروش می‌رسانند. در این صورت، خریدار، کسی است که آخرین قیمت را می‌پردازد.^{۱۱} در فروش قضایی و اجباری اموال غیر منقول، بستانکار، مسئول تهیه فروش است و در مورد مزایده‌های اموال منقول، مال به آخرین و بالاترین پیشنهاددهنده تعلق می‌گیرد. مزایده‌ها از نظر زمانی محدود نیستند و تنها پس از شمارش معکوس سه تماس تا پایان حراج می‌توان به یک ملک اعطا کرد و حراج پس از انقضای ۹۰ ثانیه از آخرین پیشنهاد متوقف می‌شود. اشخاص ثالث مجاز به انجام فروش اعم از دفترهای اسناد رسمی، حراج‌دهندگان، کارگزاران کالاهای قسم‌خورده و ضابطان، تنها متخصصانی هستند که می‌توانند حراج‌های قضایی عمومی اموال منقول (به ویژه اموال منقول توقیف‌شده) را اجرا کنند.^۲

بر این اساس، مزایده یا حراج‌های عمومی یا قضایی در کشور فرانسه به دو صورت برگزار می‌شود. نخست، حراج‌های زنده که تا حدی رایانه‌ای است و در آن، فروش به صورت فیزیکی در مکانی مشخص انجام می‌شود و در وبسایت شخص حرفه‌ای یا ارگان انجام‌دهنده فروش یا در یکی از وبسایت‌های مناسب، در دسترس حراج‌دهندگان حرفه‌ای اعلام و پخش می‌شود. صورت دوم، حراج آن‌لاین است. این حراج‌های قضایی، مجاز و قانونی هستند؛ زیرا هیچ مانعی برای جلوگیری از آن‌ها وجود ندارد و به طور فزاینده در حال گسترش هستند. در مزایده و حراج‌های آن‌لاین که کاملاً رایانه‌ای است، فروش صرفاً به صورت آن‌لاین و بدون حضور فیزیکی در مکانی مشخص انجام می‌شود. این فروش‌ها در پرونده‌های قضایی مطابق قوانین فعلی، به دلیل موانع فنی قضایی گسترش نیافته است (هر چند که در مواردی داوطلبانه انجام می‌شود). مزایده‌های الکترونیکی و رایانه‌ای (تا حدی) فقط در مورد اموال منقول امکان‌پذیر است.^۳

گفتار دوم – مفهوم مزایده در قراردادهای اداری

اداره در کنار تصمیم‌های یک‌جانبه اقتداری می‌تواند برای رسیدن به اهداف خویش از طریق توافق و با انعقاد قرارداد عمل کند. می‌توان پرسید که اداره با این که دارای امتیازاتی است و می‌تواند خواسته‌هایش را با تصمیم‌های یک‌جانبه تحمیل کند، چرا از قرارداد استفاده می‌کند؟

۱. کاتبی، حسین‌قلی، فرهنگ حقوق فرانسه – فارسی، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۲، ص ۳۴۹.

2-Cadiet, Loic, et emmanueljeuland, Droit Judiciaire prive, 7 emed, Paris: Littec, 2011, p. 49.

3-Dodd, Christian, the French code of civil procedure in English, Oxford: oup, 2006, p. 31.

در پاسخ به این پرسش می‌توان دلایل مختلف و متنوعی را بیان کرد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از این‌که:

۱. نشان می‌دهد اداره نیز می‌تواند با استفاده از قرارداد و روش‌های قراردادی به اهداف خود برسد.

۲. استفاده از روش قرارداد، اجازه اشتراک اشخاص خصوصی را به انجام خدمت عمومی در قالب نمایندگی خدمت عمومی می‌دهد.

بیش‌تر قراردادهایی که اداره منعقد می‌کند، تابع اصول و احکام خاص حقوق عمومی هستند و مثل تمام قراردادهای بر پایه یک توافق بنا شده‌اند. این قراردادهای برای اشخاص حقوقی حقوق عمومی اهمیتی قابل ملاحظه دارند، به گونه‌ای که روش اداره را تغییر داده‌اند و امروزه از اداره قراردادی صحبت به میان می‌آید و آن را شکل جدیدی از مدیریت منافع جمعی می‌دانند که کم‌تر اقتدارگرا و بیش‌تر توافقی است.^۱

در تعریف قرارداد اداری می‌توان گفت: «قراردادی است که یکی از سازمان‌های اداری یا به نمایندگی از آن‌ها از یک‌سو، با هر یک از اشخاص حقیقی یا حقوقی و از سوی دیگر، با هدف انجام یک عمل یا خدمت مربوط به منافع عمومی طبق احکام خاص (نوعاً ترجیحی یا امتیازی) منعقد می‌گردد و رسیدگی به اختلافات ناشی از این قراردادهای در صلاحیت دادگاه‌های اداری می‌باشد».^۲

حقوق دانان تعریف‌های متعددی در مورد مزایده دارند. در یک تعریف، مزایده، ترتیبی است که در آن، فروش کالای مورد نظر دولت از طریق اعلان بین عموم داوطلبان عرضه می‌شود تا قرارداد با کسی که حداکثر قیمت را پیشنهاد کرده است، به خودی خود منعقد شود. مزایده به دو شکل است: حضوری و کتبی. مزایده حضوری که به آن حراج هم گفته می‌شود، مانند مزایده کتبی به تشریفات خاصی از قبیل دادن پیشنهاد کتبی یا سپردن وثیقه نقدی یا تشکیل کمیسیون یا تنظیم صورت‌مجلس احتیاج ندارد و به همین دلیل، بیش‌تر در موارد فوری و کم‌اهمیت از آن استفاده می‌شود.^۳

در تعریفی دیگر، مزایده، فروش کالا به بالاترین قیمت است که با توجه به نوع معامله متفاوت است. قواعد مربوط به تشریفات مزایده، امری است و رعایت ضوابط مورد نظر جنبه نظم عمومی دارد و دستگاه دولتی نمی‌تواند برای فرار از تشریفات معاملات عمده، مورد معامله

۱. رضایی‌زاده، محمدجواد، «ویژگی قراردادهای اداری»، فصل‌نامه مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره سی و هشتم، ۱۳۸۷، شماره ۲، ص ۱۴۱.

۲. موسی‌زاده، ابراهیم، حقوق اداری، تهران: دادگستر، چاپ سوم، ۱۳۹۹، ص ۵۶۰.

۳. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، حقوق اداری، تهران: سمت، ۱۳۸۴، ص ۳۲۲.

را به دسته‌های کوچک تقسیم کند.^۱ مزایده، مصدر باب مفاعله از ریشه «زود» به معنای بر یکدیگر افزودن، افزودگی دوجانبه و حراج کردن است. مزایده یعنی فروش کالا یا خدمات به بالاترین قیمت ممکن.^۲ مزایده، ترتیبی است که اداره در آن، فروش کالاها و خدمات یا هر دو را از طریق درج آگهی در روزنامه کثیرالانتشار یا روزنامه رسمی کشور به رقابت عمومی می‌گذارد و قرارداد را با شخصی منعقد می‌سازد که بیش‌ترین بها را پیشنهاد کند.^۳

گفتار سوم - پیش‌بینی مزایده الکترونیکی در قراردادهای اداری

بر اساس قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (مصوب ۱۳۹۶)، دولت مجاز بود سامانه تدارکات الکترونیکی دولت را برای اجرای تمام مراحل انواع معاملات دستگاه‌های دولتی تکمیل کند. دولت در استفاده از سامانه تدارکات الکترونیکی برای انجام معاملات، مختار بود و اگر تمایل نداشت، می‌توانست از این سامانه برای انجام معامله استفاده نکند. دولت طبق ماده ۹ قانون برنامه ششم توسعه مکلف شد سامانه تدارکات دولت الکترونیک را تکمیل کند و معاملات خود را از طریق این سامانه انجام دهد.

آیین‌نامه فعالیت سامانه تدارکات الکترونیکی دولت نیز در سال ۱۳۹۰ به تصویب رسید. طبق این آیین‌نامه، تمام دستگاه‌های اجرایی موضوع بند «ب» ماده ۱ قانون برگزاری مناقصات موظفند با اعلام مدیریت ستاد در ستاد نام‌نویسی کنند و با استفاده از امضای الکترونیکی و رعایت مقررات مربوط، همه مراحل مزایده و مناقصه به جز مناقصه‌ها و مزایده‌های مربوط به معاملات محرمانه را از طریق ستاد انجام دهند. راه‌اندازی این سامانه برای شفاف‌سازی تمام مراحل مزایده و مناقصه نقش مهمی دارد.^۴

گفتار چهارم - مسائل و مشکلات مربوط به مزایده الکترونیکی در قراردادهای اداری

با وجود پیش‌بینی سازوکار مزایده الکترونیکی در ماده ۹ قانون برنامه توسعه ششم کشور و تکلیف دستگاه‌های اجرایی در انعقاد مزایده به این شیوه، اجرایی شدن این روش، مستلزم

۱. امامی، محمد و کورش استوار سنگری، حقوق اداری، تهران: میزان، ۱۳۸۹، ج ۲، ص ۱۴۲.

۲. عیدی‌زاده، محمدحسین، شرحی بر آیین‌نامه معاملات دولتی، تهران: میزان، ۱۳۸۲، ص ۱۹.

۳. انصاری، ولی‌الله، کلیات حقوق اداری، تهران: میزان، ۱۳۷۱، ص ۱۴۰.

۴. ناعمه، حسن، «شفافیت و مبارزه با فساد در انعقاد قراردادهای اداری ایران»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی،

۱۳۹۰، ویژه‌نامه شماره ۴، ص ۱۸۶.

وجود زیرساخت‌هایی است که به نظر می‌رسد با موانع و مشکلاتی روبه‌روست که اکنون برمی‌شماریم.

بند اول - نبود ابزار تأمین و تدارکات الکترونیکی

فساد در مزایده و مناقصه اداری، گلوگاه اصلی فساد در دستگاه‌های اجرایی در ایران معرفی شده است. کارشناسان، مشخص نبودن روش اعمال اختیارات دستگاه مناقصه‌گزار، چگونگی ارزیابی کیفی مناقصه‌گزار، ثبت نشدن مناقصه‌ها در پایگاه اطلاع‌رسانی مناقصات و راه ندادن مناقصه‌گزار به جلسات بازگشایی پاکت‌ها را از جمله معضلات فساد در این حوزه دانسته‌اند.^۱ صاحب‌نظران، استفاده از فناوری اطلاعات را راه‌کار تجربی مناسبی برای کاهش فساد در زمینه مناقصه‌ها و مزایده‌های دولتی می‌دانند. گرایش دولت‌های سراسر دنیا برای استفاده از ابزارهای تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات به منظور ارائه بهتر خدمات، شفاف‌سازی بیش‌تر و بهبود پاسخ‌گویی نیز گواهی بر این ادعاست. ابزارهای توان‌مندساز تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات شامل دولت الکترونیک، تجارت الکترونیک، تأمین و تدارکات الکترونیک، دموکراسی الکترونیکی و ابزارهای دیگری از این دست هستند.^۲

بر اساس آیین‌نامه فعالیت سامانه تدارکات الکترونیک دولت، دسترسی به اطلاعات مناقصه‌ها از طریق اینترنت از مرحله دعوت برای شرکت در فرآیند قراردادهای دولتی و ارائه اطلاعات مربوط به ارزیابی‌های کیفی مناقصه‌گران و مستندات مراحل مناقصه و اطلاعات مربوط به فرصت قراردادهای برندگان، رقم قرارداد و مدت قرارداد به ایجاد فضای شفاف در حوزه معاملات دولتی کمک می‌کند.

بند دوم - نبود نظام آموزشی مناسب

نیروی انسانی در اجرایی کردن دولت الکترونیک نقشی تعیین‌کننده دارد.^۳ استقرار دولت الکترونیک مستلزم فراهم شدن سه پیش‌نیاز اساسی است: سطح حداقلی از زیرساخت‌های فنی، سرمایه انسانی (نیروی متخصص و آموزش‌دیده) و شبکه‌های الکترونیکی. برای آن‌که دولت الکترونیک در سطح گسترده‌ای قابل استفاده شود، مردم باید از حداقل دانش استفاده از

۱. خضری، محمد و فرهاد تربتی مقدم، «شناسایی زمینه‌های فساد اقتصادی در مناقصه‌های دولتی»، اقتصاد تطبیقی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، ۱۳۹۰، شماره ۱، ص ۲۲.

2-Bertot, J., P. Jaeger & J. Grimes, "Using ICTs to create a culture of transparency; E-government and social media as open-corruption tools for societies", Government Information Quarterly, Vol. 27, No. 3, 2010, p. 25-ness and anti

۳. قلی‌پور سوتو، رحمت‌الله، عباس منوریان و ملیحه الهیاری دویین، «طراحی مدل دولت الکترونیک در چارچوب اخلاقی حکمرانی خوب»، فصل‌نامه اخلاق در علوم و فناوری، سال چهاردهم، ۱۳۹۸، شماره ۲، ص ۱۸۸.

کامپیوتر و اینترنت برخوردار باشند و اینترنت برای همه در دسترس باشد. مهیا کردن چنین شرایطی، اولین چالش پیش روی ایجاد مزایده الکترونیکی است. منابع مالی هنگفت مورد نیاز برای آموزش، ایجاد زیرساخت‌ها، استقرار، توسعه و روزآمدسازی شبکه‌های الکترونیکی، در دسترس بخش گسترده‌ای از جهان قرار ندارد.^۱ بنابراین، تحقق مزایده الکترونیکی، نیازمند آموزش به بازوان اجرایی نظام اداری و مخاطبان سازمان‌های دولتی برگزارکننده مزایده است.

بند سوم - دسترسی نداشتن مردم به اطلاعات سامانه

مهم‌ترین سند حقوقی در خصوص مزایده در قراردادهای اداری، آیین‌نامه فعالیت سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (مصوب ۱۳۹۰) است. در این سند، برای دسترسی مردم به اطلاعات سامانه، ضمانت اجرایی در نظر گرفته نشده است. به عبارت دیگر، مردم حق دسترسی به اطلاعات این سامانه را ندارند و به این ترتیب، اصل شفاف‌سازی در قراردادهای اداری و اعمال نظارت عمومی بر این قراردادها زیر سؤال می‌رود.

گفتار پنجم - وجود خلأهای قانونی در مزایده و حراج‌های الکترونیکی در اجرای احکام مدنی

وجود قوانین و مقررات موضوعه یکی از زمینه‌های اجرای هر گونه تصمیم‌ها یا تشریفات در مراجع قضایی، ثبتی و اجرایی، از جمله استفاده از روش‌های الکترونیکی به رسمیت شناخته شده است.^۲ در کنار مدیریت پویا، دسترسی به دانش و فناوری نوین، ایجاد زیرساخت‌های مناسب و آموزش نیروهای انسانی متخصص، تصویب و تدوین قوانین و مقررات انعطاف‌پذیر و سازگار یکی از دلایل موفقیت کشورهای توسعه‌یافته در خرید و فروش اموال و تجارت الکترونیکی است.^۳

در حقوق ایران، تا قبل از تصویب ماده ۲۱۱ قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه در سال ۱۳۸۹، هیچ نصّ قانونی در خصوص اسناد الکترونیکی به ویژه مزایده یا حراج‌های الکترونیکی نبود. با تصویب قانون تجارت الکترونیکی در سال ۱۳۸۲ تصور می‌شد که دیگر

۱. باطنی، ابراهیم و مهدی یزدان‌شناس، «نگاهی به فرآیند شکل‌گیری دولت الکترونیک و چالش‌های فراروی آن»، مجله فقه و حقوق، سال سوم، ۱۳۸۵، شماره ۱، ص ۶۸.

2-Padfield, G. F., Law made simple, 8 Edition, London: Clays Ltd, 1992, p. 201.

۳. عطاشنه، منصور، یوسف ابراهیمی‌نسب و هادی جرفی، «چالش‌ها و راهکارهای حقوق تجارت الکترونیک در ایران با نگاهی به کشورهای توسعه‌یافته»، همایش ملی شهر الکترونیک، ۱۳۹۰، ص ۱۴.

هیچ مشکلی در روند رو به رشد تجارت الکترونیکی و پذیرش اسناد آن وجود نداشته باشد. با این حال، هم‌چنان بستر حقوقی و فنی برای گسترش مبادلات الکترونیک، ناامن و نامساعد است؛^۱ زیرا بند «ه» ماده ۴۲ قانون تجارت الکترونیکی، در فصل اول از باب سوم، معاملات راجع به حراجی‌ها را از شمول حمایت از مصرف‌کننده خارج دانسته است. مطابق بند «س» قانون موصوف، مصرف‌کننده، «هر شخصی است که به منظوری جز تجارت یا شغل حرفه‌ای اقدام می‌کند». برابر ماده ۲ قانون تجارت (مصوب ۱۳۱۱) نیز «تصدی به عملیات حراجی جزء معاملات تجاری می‌باشد». با این وصف، معاملات تاجری که به شغل حراجی روی می‌آورد، از حمایت مصرف‌کننده^۲ در قانون تجارت الکترونیکی خارج است.^۳ حراجی مندرج در ماده ۲ قانون نظام صنفی (مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۲) که دارای ویژگی‌های حضوری، نقدی و قطعی است، از طریق تجارت الکترونیکی انجام‌شدنی نیست، ولی بر عکس، حراجی موضوع بند «ه» ماده ۴۲ قانون تجارت الکترونیکی و بند ۵ ماده ۲ قانون تجارت، مشمول مزایده و جزو مصادیق آن است.

در مسیر تحول فرآیندهای الکترونیکی ثبت اسناد و به موجب مواد ۴۶، ۴۸ و ۲۱۱ قانون برنامه پنجم توسعه کشور و تبصره ۱ ماده ۷ قانون جامع حدنگار (کاداستر)، از تاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۶، ثبت اسناد الکترونیکی در دفتر اسناد رسمی به صورت رسمی اجرایی شد. قانون‌گذار تا کنون نه تنها برای اعتباردهی به سند و ثبت الکترونیکی و یکی از موارد مصادیق آن یعنی مزایده یا حراج‌های الکترونیکی تصمیمی نگرفته، بلکه از نظر ساختاری، تاکنون متولی و مرجعی برای اجرای عملیات مزایده یا حراج‌های الکترونیکی تعیین نکرده است. در نظام اجرایی عمومی (دادگستری)، با وجود تصویب آیین‌نامه ارائه خدمات الکترونیک قضایی (سال ۱۳۹۱) و آیین‌نامه نحوه استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی (سال ۱۳۹۵)، به دلیل خلأهای قانونی، نبود زیرساخت‌های نهاد مزایده یا حراج‌های الکترونیکی، اجرای آن در عمل ممکن نیست و مستلزم بازنگری و تدوین قوانین مورد نظر است.

در حقوق فرانسه، کد اجرای احکام مدنی^۴ در بند ۳ ماده «ال» ۱۱۱، فهرستی از عنوان‌های قابل اجرا و شرایط اجرای اجباری موضوع مزایده‌ها و حراج‌های سنتی به رسمیت شناخته‌شده را بیان کرده است. در مواد ۱۵۸۲ تا ۱۷۰۱ و ۱۶۸۶ تا ۱۶۸۸ قانون مدنی،^۵

۱. سعای، سید محمدحادی و رضا باباخانی، «بررسی ارزش اثباتی اسناد الکترونیک در حقوق ایران»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال سیزدهم، ۱۳۹۱، شماره ۳۵، ص ۱۸۴.

2-Consumer protection.

۳. غلامی پاجی، علی، قواعد حاکم بر حراج در حقوق ایران، تهران: نشر فکرسازان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۹.

4-Code des procedures civiles d execution .

5-Code civil francais.

موضوع فروش از طریق حراج، روش و تشریفات لازم برای حراج و جانمایی‌ها و نیز در مواد «ال» ۱۴۱ بند ۱۲ به بعد و «ال» ۳۲۰ بند ۲ تا «ال» ۳۲۲ بند ۱ کد تجارت فرانسه^۱، موضوع فروش داوطلبانه از طریق مزایده و حراج‌های عمومی، مجریان، اپراتورها، شرایط و شیوه اجرای آن، احکامی مقرر شده است.^۲ همچنین در کد آیین دادرسی مدنی^۳، مواد ۱۲۷۱ تا ۱۲۸۱ مبحث چهارم از فصل اول با عنوان دعاوی تصرف اموال (موضوع تصویب‌نامه شماره ۵۰۰-۸۱ مورخ ۱۳۸۱/۵/۱۲، ماده ۵ و ۵۲ روزنامه رسمی ۱۴ مه ۱۹۸۱، روزنامه رسمی اصلاحی ۲۱ مه ۱۹۸۱، لازم‌الاجرا از اول ژانویه ۱۹۸۲) و مقررات مواد آر ۳۹-۳۲۲ تا آر ۵۹-۳۲۲، آر ۶۱-۳۲۲ تا آر ۶۲-۳۲۲ و آر ۶۶-۳۲۲ تا آر ۷۲-۳۲۲ که کد آیین دادرسی مدنی اجرا نیز نسبت به فصل حاضر حاکم هست، مقررات مزایده یا حراج‌های سنتی بیان شده است.

بر عکس حقوق ایران، در مورد مزایده یا حراج‌های الکترونیکی، قانون‌گذار فرانسه در بند ۱ ماده ۱۳۱۶ قانون مدنی اصلاحی، نوشته الکترونیکی را در کنار نوشته کتبی و دلایل کاغذی به عنوان دلیل پذیرفته و با قانون شماره ۲۳۰-۲۰۰۰ (موضوع انطباق حقوق ادله با فناوری‌های اطلاعات) انقلاب الکترونیکی را آغاز کرده است.^۴ همچنین بند ۳ ماده ۱۳۱۶ قانون موصوف و انتشار حکم شماره ۹۷۳-۲۰۰۵ شورای دولتی فرانسه در تاریخ ۱۰ اوت ۲۰۰۵ که به موجب آن، شرایط، تنظیم، ذخیره‌سازی و دیگر موارد مرتبط با سند الکترونیکی تبیین شده و از این طریق، مقررات مربوط به حکم شماره ۷۱-۹۴۱-۲۱ نوامبر ۱۹۷۱ الحاق شده، اسناد الکترونیکی تأیید گشته است.^۵ به نظر می‌رسد از این ملاک بتوان در مورد مزایده‌ها یا حراج‌های الکترونیکی استفاده کرد.

بند اول - نبود نظام شناسایی اموال در حقوق ایران

برابر ماده ۳۴ و ۴۹ ق.ا.ا.م. و ۲۱ آ.ا.م.ا.ر.ل،^۶ محکوم علیه یا متعهد از تاریخ ابلاغ اجراییه مکلف است ظرف ده روز، مفاد اجراییه را اجرا کند یعنی برای پرداخت دین و بدهی خود

1-Code de commerce francais .

2-Derruppe, jean, Les baux commerciaux, 2 Edition, Paris: Francis lefe Bvre, 2020, p. 183.

3-Code de procedure civile francais.

4-Linant de Bellefonds, x., L, acte authentique electronique, entre exegese des textes et experimentions, available at:www.comm.com.electr.chronique, Octobr 2002, p. 9

۵. خادم رضوی، قاسم و فاطمه شفیعی، «الزامات حقوقی ثبت الکترونیکی اسناد رسمی در حقوق ایران و فرانسه»، دانش و پژوهش حقوقی، ۱۳۹۳، شماره ۶، ص ۸۱.

۶. قانون اجرای احکام مدنی، مصوب ۱۳۵۶/۸/۱.

۷. آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرایی، مصوب ۱۳۸۷/۶/۱۱.

تدبیری بیاندیشد یا مالی برای استیفای محکوم به یا اجرای سند لازم‌الاجرا معرفی کند. در غیر این صورت، پس از درخواست محکوم له یا متعهد له، مأمور اجرا بدون تأخیر، برای اجرای این مواد و قسمت اخیر ماده ۱ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی (مصوب ۱۳۹۴)، اموال آن‌ها را توقیف خواهد کرد تا در تعهداتی که مباشرت متعهد شرط نباشد، از طریق اجبار، تعهد را به روش غیر مستقیم اجرا کند.^۱

در حقوق فرانسه، ماده «ال» ۱۱۱ بند ۱ و دستورالعمل شماره ۱۸۹۵-۲۰۱۱ کد اجرای احکام مدنی مقرر داشته است: «هر طلبکار می‌تواند بر اساس شرایط پیش‌بینی شده در قانون، بدهکار و متعهد خود را مجبور به انجام تعهدات در قبال مطالبات خود کند. هر طلبکار می‌تواند برای اطمینان یافتن از حمایت حقوق خود، اقدام احتیاطی (مثل بازداشت اموال) را انجام دهد». در قسمت «ج» بند ۳ ماده دوم میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (مصوب ۱۹۶۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد) نیز بر حق مؤثر اجرای آرا به عنوان یکی از اصول پذیرفته شده و حقوق بنیادین تأکید شده است.^۲

بدیهی است دایره اجرا نمی‌تواند راساً به توقیف و مزایده اموال مدیون دست بزند،^۳ مگر این که تقاضا صورت گیرد.^۴ این مهم‌ترین وظیفه اجرایی بر عهده شخص ذی‌نفع قرار گرفته است. علی‌الاصول طرف مقابل اجراییه، از روی اختیار، رغبت و طوعاً، حاضر نیست تعهد را اجرا کند.^۵ هشدار مندرج در مواد ۳۴ ق.ا.ا.م و ۲۱ آ.م.ا.ر.ل نیز در بیش‌تر موردها اثر اجرایی ندارد و کم‌تر شخصی به آن عمل می‌کند و افراد از ارائه و تسلیم صورت جامع‌داری خود به دایره اجرا خودداری می‌کنند. این وضعیت، جدا از دشواری‌های عملی، تحمیل هزینه‌های فراوان و طولانی شدن مدت زمان اجرا، مشکلات عملی و حقوقی متعددی نیز به بار می‌آورد که یکی از مهم‌ترین اشکال‌ها، نبود نظام شناسایی اموال اشخاص بدهکار است.

در سیر قانون‌گذاری کشور ایران تا قبل از تصویب قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی (۱۳۹۴/۳/۲۳)، هیچ نص قانونی در خصوص شناسایی اموال بدهکاران و الزام دولت به ارائه اطلاعات اموال و دارایی اشخاص نبود. بنا بر این، دارایی افراد برای آحاد مردم، حتی

۱. نهرینی، فریدون، **ایستایی اجرای حکم دادگاه**، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۲، ص ۱۲۰.

۲. امینی، منصور و امیر نیکوبیان، «**مفهوم‌شناسی اصول اجرای احکام مدنی**»، مجله حقوقی دادگستری، دوره هشتاد و یکم، ۱۳۹۶، شماره ۹۷، ص ۱۲۰.

۳. مردانی، نادر و محمد قهرمان، **اجرای احکام مدنی**، تهران: میزان، ۱۳۹۰، ص ۱۶۸.

۴. نظریه‌های ۱۳۹۷/۷/۳۰-۷/۶۳۰۵ و ۱۳۹۷/۲/۵۷۲۲ و ۱۳۷۱/۲/۵۷۲۲ اداره حقوقی قوه قضاییه.

۵. رودیجانی، محمدمجتبی، **تفسیر جامع قانون اجرای احکام مدنی**، تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۲، ص ۱۷۶.

۶. سلیمی خورشید، فتاح، **حقوق ثبت**، تهران: فردوسی، ۱۳۷۷، ص ۲۴.

حاکمیت و دولت مشخص و شفاف نیست. شفاف‌سازی در این زمینه به روند عملیات اجرایی سرعت می‌بخشد و به اجرای عملیات بازداشت و مزایده اموال کمک می‌کند. با این حال، اهمیت این موضوع برای مسئولان و قانون‌گذار در ایران مشخص نشده و از نظر ساختاری، تاکنون متولی و مرجعی برای شناسایی اموال و شفاف‌سازی آن تعیین نشده است.^۱ تنها در ذیل ماده ۲ ق.ا.م.م. به تقاضای محکوم له «از طریق پیش‌بینی‌شده در قانون» و نیز «به هر نحوه دیگر» اقدام به شناسایی اموال، بازداشت و مزایده امکان‌پذیر است. عبارت «به هر نحو دیگر که قانوناً ممکن باشد»، جمله مجهولی است که مشکلات اجرایی دیگری به وجود خواهد آورد؛ زیرا در عرف و پیشینه قانون‌گذاری، اموال و دارایی اشخاص، محرمانه تلقی شده است.

در نظام اجرایی عمومی ایران، به شناسایی اموال محکوم علیه به طور مختصر تصریح شده است. با این حال، در نظام اجرایی ثبتی هنوز هم استعلام از حساب‌ها توسط بانک‌ها، اتومبیل از طریق راهنمایی و رانندگی، املاک ثبت‌شده و در جریان ثبت توسط ادارات ثبت اسناد و املاک و سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس از طریق سازمان بورس اوراق بهادار تنها راه شناسایی اموال متعهد محسوب می‌شود. پس ایجاد نهادی دولتی برای شناسایی اموال اشخاص ضروری است تا پس از صدور اجراییه از طریق دوایر اجرایی، با استعلام از این سازمان دولتی بتوان برای احقاق حقوق بستانکاران اقدام کرد. چنین کاری علاوه بر اجرای عدالت، زمینه استقرار نظم عمومی، امنیت اقتصادی و تجاری، تسهیل معاملات تجاری و اطمینان‌یابی اشخاص از احقاق حقوقشان را فراهم می‌آورد. در غیر این صورت، به دلیل خلأهای قانونی موجود در مورد این وضعیت، نبود چنین نهادی، ناتوانی بستانکاران در معرفی اموال، بدهکاران و محکومان مالی به راحتی با صفر و خالی کردن حساب‌های بانکی خود، اموال را به نام اشخاص دیگر به ویژه همسر، فرزندان و بستگان خود می‌فروشند و انتقال می‌دهند. به این ترتیب، در عمل، بستانکار پیروز دعوا و ذی‌نفع سند هیچ مالی به دست نخواهد آورد.^۲

در حقوق بیش‌تر کشورها از جمله فرانسه، این خلأهای قانونی برطرف شده، نظام قانونی شناسایی اموال بدهکاران ایجاد گردیده و با سامان‌دهی اطلاعات اموال افراد، استفاده از آن برای اجرای احکام و اسناد مؤثر فراهم شده است.^۳ به تعبیر دیگر، اموال و دارایی اشخاص در اتاق شیشه‌ای قرار دارد و هر مدیونی اطلاع دارد که اموال و دارایی‌هایش برای بستانکاران قابل شناسایی است. این شفافیت و شناسایی، خود، عاملی بازدارنده در نقض عهد است. در

۱. رازانی، بهمن، مجموعه تاریخی مقررات ثبت اسناد، تهران: کانون سردفتران و دفتریاران، ۱۳۹۷، ص ۱۶.

۲. میرحسینی، سید حسن، شرح آرای شورای عالی ثبت، تهران: میزان، ۱۳۷۷، ص ۱۲۱.

3-Parle professeur bachir niang Fisp, Op.cit., p. 3.

حقوق فرانسه، ارائه اطلاعات مالی افراد به مأمور اجرا بر پایه قانون الزامی است.^۱ مطابق بند ۷ ماده «ال» ۱۱۱ و دستورالعمل شماره ۲۰۱۱-۱۸۹۵ کد اجرای احکام مدنی فرانسه: « طلبکار برای اطمینان یافتن از اجرا یا حفظ بدهی خود، اقدامات مناسبی را در پیش می‌گیرد. اجرای این اقدامات ممکن است بیش از حد لازم برای دریافت تعهد نباشد». یکی از اقدامات اجرایی، اجباری و احتیاطی، بازداشت و سپس مزایده اموال ثالث است. البته این اقدامات احتیاطی در مورد افراد دارای مصونیت اجرا نمی‌شود.^۲ در بند ۱ ماده «ال» ۱۵۲ در خصوص بازداشت اموال بدهکار چنین مقرر شده است: «بر اساس موضوع مفاد ۶ قانون شماره ۵۱-۷۱ از ۷ ژوئن ۱۹۵۱، ادارات دولتی، مناطق، ادارات و شهرداری‌ها، شرکت‌های اعطا شده یا کنترل شده توسط دولت، در زمینه تهیه آمار هماهنگ و محرمانه موظفند ضابط مسئول اجرا را از این اطلاعات آگاه سازند».

در بند ۳ ماده «ال» ۱۵۲ کد اجرای احکام مدنی فرانسه نیز آمده است: «اطلاعات به دست آمده صرفاً به حد نصاب لازم برای عملکرد اجرا یا اوراق بهاداری استفاده می‌شود که برای آن‌ها درخواست اجرا شده است و به هیچ صورتی نمی‌توان آن‌ها را به اشخاص ثالث منتقل کرد یا فایل اطلاعات شخصی را افشا کرد. هر گونه تخلف از این مقررات مشمول مجازات برای ارتکاب حداقل جرم از بخش ۲۱-۲۲۶ کد جزایی فرانسه^۳ بدون تعصب و در صورت لزوم، اقدامات انضباطی و صدور حکم به خسارت طبق بند ۳ ماده «ال» ۱۵۲ است». هم‌چنین در حقوق فرانسه، اطلاعات مربوط به اموال غیر منقول از طریق ثبت ملی املاک و دفاتر ثبت اسناد یا شهرداری‌ها قابل شناسایی است.^۴ در مورد اموال منقول، اطلاعات مربوط به وضعیت مدنی دارندگان گواهی‌نامه‌های ثبت نام برای وسایل نقلیه موتوری و دوچرخ، شماره ثبت و مشخصات وسیله نقلیه از طریق سیستم ثبت نام خودرو و در مورد کشتی‌ها و قایق‌ها از طریق ثبت دیجیتال انجام می‌شود که در وزارت حمل و نقل نگه‌داری می‌گردد و حقوق مالکیت معنوی که در یک پرونده ملی ذکر شده است، به طور مستقیم و از طریق انستیتوی ملی مالکیت معنوی توسط طلبکاران قابل دسترسی و شناسایی است.

1-Parle professeur bachir niang Fspip, Op.cit., p. 3.

۲. مقدادی، محمد مهدی و نسرین نکوجوی، «راهکارهای مؤثر اجرای احکام مدنی در ایران و فرانسه»، مجله حقوق تطبیقی، دانشگاه مفید قم، دوره چهارم، ۱۳۹۵، شماره ۲، ص ۱۳۴.

3-Sime, stuart, A practical Approach to civil procedure, Eight Edition, First published, Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 211

4-Code de commerce francais.

5-Martin, Elizabeth A., Dictionary of law, Forth edition, Oxford: Oxford Reference, 1979, p. 36.

بند دوم - ابهام در زمان انعقاد مزایده‌های سنتی و الکترونیکی

یکی از چالش‌ها و مسائل بحث‌برانگیز در مزایده یا حراج‌های سنتی و الکترونیکی، شیوه تشخیص و تعیین زمان انعقاد قرارداد و معامله است. قانون اجرای احکام و آیین‌نامه اجرا درباره این موضوع ساکت است. در فقه به صورت خاص در مورد فروش از طریق مزایده یا حراج، بحثی مطرح نشده است. فقط در مورد یکی از اقسام عقد بیع و با عنوان «مواضعه» که ثمن کم‌تر از رأس‌المال است، بحث شده که با مزایده و حراج قابل انطباق است.^۱ محقق حلی در کتاب شرایع الاسلام و در بیان مواضعه می‌فرماید: «عقد بیع به اعتبار خبر دادن به سرمایه و خبر ندادن، منقسم به چهار قسم است: به جهت آن که... به کم‌تر از سرمایه و به نقصان می‌فروشد، آن را مواضعه^۲ گویند».^۳

با توجه به آیه اول سوره مبارکه مائده^۴ و قواعد فقهی،^۵ بسیاری از مفسران و فقیهان، عمل به هر عقدی را واجب دانسته‌اند که با شرع و اخلاق مخالف نباشد، امر زشتی را مباح نگرداند و به عقود معین اختصاص نداشته باشد.^۶ بنا بر این، به نظر می‌رسد از نظر شرع، مزایده مساوی حراج است و بیش‌تر شامل عملیات حراجی می‌شود.

در حقوق دیگر کشورهای اسلامی از جمله مصر، اعتقاد بر این است که در مزایده، ایجاب از سوی شرکت‌کنندگان در مزایده واقع می‌شود. تا وقتی که شخص مزایده‌گذار قبولی خود را اعلام نکرده است، عقدی واقع نمی‌شود. عقد زمانی بسته می‌شود که متصدی حراج (فروشنده یا نماینده او) با پایین آوردن چکش خود، ایجاب خریدار را قبول کند.^۷ در حقوق انگلیس، اعتقاد بر این است که در موضوع فروش به وسیله مزایده یا حراج، اگر پیشنهاددهنده، بالاترین قیمت را نفروشد، مسئول است.^۸ عده‌ای معتقدند که آگهی مربوط به انجام مزایده صرفاً دعوت به معامله است نه ایجاب.^۹

۱. رضایی، علی، «زمان وقوع معامله در حراج (مطالعه تطبیقی در فقه امامیه، حقوق ایران و غرب)»،

مجله دانش حقوق و مالیه، سال اول، ۱۳۹۶، شماره ۱، ص ۶۵.

۲ «القول فی المواضعه: فانها مفاعلیه من الوضع فاذا قال: بعثک بمئه و وضعه درهم من کل عشره، فالثمن تسعون و... کان الثمن احداً و تسعین الاجزا من احد عشر جزء من درهم».

۳. محقق حلی، شرایع الاسلام، بیروت: دارالاضواء، ۱۴۱۸، ج ۲، ص ۳۸.

۴. «یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود...».

۵ «المؤمنون عند شروطهم الا شرطاً احل حراماً او حرم حلالاً».

۶. شیخ طبرسی در مجمع‌البیان (جلد ۳، ص ۱۵۱)، فاضل مقدادی در کنز‌العرفان (جلد ۲، ص ۷۱)، میبیدی در کشف‌الاسرار (جلد ۳، ص ۵)، مقدس اردبیلی در آیات الاحکام (ص ۵۳۰)، و سید محمدکاظم طباطبایی یزدی در عروه‌الوثقی (جلد ۲، صص ۸۸، ۳۱۳ و ۳۱۵).

۷. السنهوری، عبدالرزاق احمد، الوسیط فی شرح القانون المدنی الجدید، بیروت: الحبی الحقوقیه، ۲۰۰۹، ج ۱، ص ۲۲۸.

8-Treitl, Law of contract, London: sweet 8 maxwell, 9 the Edition, 1995, p. 25.

9-Anson, law of contract, London: Oxford University, 29 th Edition, 1995, p. 35.

در حقوق فرانسه، در مورد زمان انعقاد عقد و قرارداد فروش از طریق مزایده یا حراج سنتی، تشکیک آرا وجود دارد. به نظر گروهی، مقصود واقعی اعلام‌کننده مزایده و حراج در بیش‌تر موارد این است که عقد با برنده شدن یکی از شرکت‌کنندگان تمام شود.^۱ با پایان یافتن مزایده و حراج، توافق درباره ارکان اصلی معامله بین دو طرف حاصل می‌شود و به تأیید دوباره فروشنده هیچ نیازی ندارد.^۲ همچنین به نظر گروهی دیگر، پیشنهادکننده می‌تواند به صراحت اعلام کند که در رد و قبول نتیجه مزایده آزاد است؛ زیرا این قید نشان می‌دهد که او هنوز در انجام دادن معامله جازم نیست و مفاد عقد را بر مبنای مزایده انشا نکرده است.^۳ در این صورت، عقد زمانی واقع می‌شود که او یکی از پیشنهادها را قبول کند. در مورد مزایده یا حراج‌های الکترونیکی، موضوع متفاوت است. در موارد پیش‌گفته، انعقاد قراردادها به صورت غیر حضوری و مجازی است، اما تعیین زمان تشکیل عقد از جمله برای تشخیص مبدأ جریان آثار عقد، تعیین قانون حاکم بر قرارداد و روابط طرفین و نیز مبدأ جریان مرور زمان اهمیت دارد.^۴ در حقوق ایران، ق.ت.ا در مورد زمان قطعی شدن صدور قبول به عنوان آخرین رکن لازم برای تشکیل قرارداد سکوت کرده و اساساً احکام و شرایط قراردادهای الکترونیکی را اصلاً بررسی نکرده است. آنچه در حقوق ایران قابل دفاع به نظر می‌رسد، نظریه ارسال است.^۵

در حقوق فرانسه سال‌ها در این مورد تردید وجود داشت. به موجب حکم دیوان عالی کشور فرانسه،^۶ در سال ۱۸۶۷، زمان قطعیت قبول، بسته به اوضاع و احوال خاص هر قراردادی، با صلاح‌دید دادرسی تعیین می‌شود. بر همین مبنای دادگاه‌های تجدید نظر، بیش‌تر به راه حل‌های منصفانه روی آوردند. از سال ۱۹۳۲ به بعد، در آرای دیوان عالی فرانسه، تمایل به اصل قرار دادن نظریه ارسال دیده می‌شود. با این حال، این نظریه از سال ۱۹۸۱ به بعد به عنوان قاعده جامع پذیرفته شد،^۷ هر چند حقوق‌دانان فرانسوی

۱. عبدی پور فرد، ابراهیم و پوریا رضی، «حمایت از انتقال‌گیرنده با حسن نیت در حقوق ایران و فرانسه»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال نوزدهم، ۱۳۹۷، شماره ۴۷، ص ۱۲۲.

2-Ripert ET Boulanger, Traite de Droit civil, Paris: Depress Le traite de planiol, 1957, p. 324.

۳. کاتوزیان، پیشین، ص ۱۹۸.

۴. یزدانیان، علی‌رضا، «تجزیه‌ناپذیری موضوع تعهدات قراردادی و غیر قراردادی در حقوق اسلام، ایران و فرانسه»، دوفصل‌نامه علمی پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، ۱۳۹۹، شماره ۵۱، ص ۳۵.

۵. شهیدی، مهدی، تشکیل قراردادهای و تعهدات، تهران: مجد، ۱۳۹۳، ص ۱۵۸.

6-Cour de cassation.

۷. السان، مصطفی، «تشکیل قراردادهای الکترونیکی»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه بازرگانی، دوره نهم، ۱۳۸۴، شماره ۳۶، ص ۱۶۱.

درباره آن اختلاف نظر دارند. برابر کنوانسیون‌ها و اصول بین‌المللی حاکم بر قراردادهای مانند کنوانسیون وین، در قراردادهای بین‌المللی و عقود الکترونیکی، از جمله مزایده و حراج‌های الکترونیکی، مبنا قرار دادن نظریه وصول هم طرفدارانی دارد.^۱

بند سوم - مسئله انصراف اشخاص ثالث و خریداران احتمالی

به طور کلی، شرکت در جلسه مزایده برای عموم مردم آزاد است، مگر این‌که از اشخاص غیر مجاز (مندرج در مواد ۱۲۷ ق.ا.م. و ۱۲۸ و ۱۳۸ آ.م.ا.ر.ل) باشند. از این رو، اشخاصی که مجاز به شرکت در جلسه و خرید اموال باشند، چنان‌چه قبل از تنظیم و امضای صورت جلسه انصراف دهند، به طور طبیعی، مزایده‌ای انجام نخواهد شد. در حقوق فرانسه نیز همانند حقوق ایران، شرکت در مزایده و حراج سنتی یا الکترونیکی برای همه مردم رایگان و آزاد است. بنا بر این، سرمایه‌گذاران، نهادها و اشخاص خصوصی به سادگی قادر به حضور در مزایده یا حراج خواهند بود. با این حال، اشخاصی که دارای شرایط خاصی هستند، مثل افراد زیر سن قانونی، افرادی که تحت سرپرستی قرار می‌گیرند یا مشمول تصفیه قضایی هستند، نمی‌توانند به تنهایی در مزایده یا حراج شرکت کنند. ممکن است در مواردی، مال مورد نظر (به علت طولانی شدن مدت زمان ارزیابی و روز مزایده یا کاهش ارزش مال با داشته شده به علت نوسان قیمت ارز)، خریداری نداشته باشد یا خریدار احتمالی، قبل از جلسه، هنگام برگزاری آن یا حتی قبل از اعلام اسم یا اسامی برنده مزایده، مراتب انصراف خود را به صورت کتبی اعلام کند. در این حالت، با در نظر گرفتن پرداخت نکردن ۱۰ درصد مبلغ پیشنهادی، مأمور اجرا انصراف وی را می‌پذیرد.^۲ اگر خریدار یا خریداران احتمالی دیگری در جلسه شرکت داشته و قیمت پیشنهادی خود را اعلام کرده باشند، به پیشنهاد آن‌ها رسیدگی و جای‌گزین خریداران منصرف از شرکت در مزایده خواهند شد، وگرنه اجرای آن با مانع مواجه خواهد شد.

اگر پس از اعلام نام برنده، وی به دلایل متعدد، از خرید مال مورد مزایده استنکاف ورزد یا مراتب انصراف خود را کتبی اعلام کند، یکی از موانع اجرا ایجاد خواهد شد. در این مورد، ثالث و خریداران احتمالی برای پرداخت ده درصد قیمت مال (ماده ۱۲۹ ق.ا.م.) به حساب سپرده صندوق دادگستری و ثبت هدایت می‌شوند. در حقوق فرانسه، برابر بند ۴۱ ماده «آر» ۳۲۲ کد اجرای احکام مدنی، مبلغ ده درصد که در صندوق سپرده و امانات^۳

1-Motulsky, Henri, Ecrits, Etudes et note de Procedure, civile.preface de Gerad cornu, ET jean foyer, Dalloz p III, Paris: Dailoz, 1973, p. 101

۲. خدابخشی، عبدالله، حقوق حاکم بر اجرای آرای مدنی، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۳، ص ۱۳۴.

3-Caisse des depots.

جمع‌آوری شده، پس از پایان عملیات مزایده یا حراج به داوطلبی که موفق و برنده اعلام نشده است، بازگردانده می‌شود. در صورت انصراف، افراد ماقبل آن‌ها (از نظر میزان قیمت پیشنهادی) نمی‌توانند ده درصد را پرداخت و واریز کنند تا به عنوان خریدار اعلام و معرفی شوند (البته این موضوع مربوط به زمانی است که افراد مورد نظر در جلسه شرکت داشته و متفرق نشده باشند). چون با اعلام نام برنده، قبول و امضای صورت‌مجلس، ایجاب و قبول واقع و معامله قطعی شده است، انصراف بعدی موجب فسخ نخواهد شد.

اگر پس از اعلام برنده مزایده، نام‌برده، ده درصد قیمت مال را (که گاهی مبلغ زیادی است)، به حساب سپرده دادگستری واریز کرده باشد و سپس با اعلام انصراف، از تأدیه مابقی ثمن معامله امتناع و انصراف خود را اعلام کند، به انصراف ثالث و خریدار مربوط ترتیب اثر داده نمی‌شود. این عقیده، مطابق نظریه مورخ ۱۳۶۵/۸/۸ قضات دادگاه‌های صلح و حقوقی دو تهران تأیید شده که به اتفاق آرا اعلام گردیده است.^۱ به این دلیل، در صورت انصراف برنده و پرداخت نشدن مابقی قیمت و ثمن پیشنهادی در ظرف یک ماه، ده درصد به نفع دولت ضبط و مزایده تجدید خواهد شد.^۲ این وضعیت همانند موردی خواهد بود که در جلسه اول، خریداری وجود نداشته باشد.

در حقوق فرانسه، برنده مزایده یا حراج بلافاصله صاحب مال یا کالا می‌شود، ولی باید قیمت مال مورد مزایده یا حراج را پرداخت کند و پس از پرداخت کامل قیمت فروش، مالک تلقی می‌گردد. برای این کار، او باید قیمت فروش و هزینه‌های مزایده و حراج اعم از هزینه‌های اولیه، انتقال، تبلیغات و آگهی‌ها و هزینه وکالت را در یک حساب سپرده CARPA واریز کند. اگر برنده مزایده یا حراج سپرده‌گذاری نکند، فروش به طور خودکار خاتمه پیدا می‌کند. (بند ۴۸ ماده «آر» ۳۲۲)

بند چهارم - شکایت از دستور اجرا در پرونده‌های اجرایی

ممکن است به صدور دستور اجرا که (مطابق صدر ماده ۱۶۹ آ.م.ا.ر.ل) با مهر «اجرا شود» آغاز می‌گردد، اعتراض و از آن شکایت شود و دعوای بطلان در مراجع قضایی مطرح گردد. این اقدام به موجب تجویز ماده یک قانون اصلاح بعضی از مواد قانون ثبت و قانون دفاتر رسمی (مصوب ۱۳۲۲) صورت می‌گیرد.^۳ البته شکایت یا اعتراض به دستور اجرای

۱. نویخت، یوسف، اندیشه‌های قضایی، تهران: کیهان، ۱۳۷۲، ص ۱۰۷.

۲. مردانی و قهرمان، پیشین، ص ۲۲۲.

۳. ماده ا.ق.ا.ب.ق.ث.د.ر. مقرر می‌دارد: «هر کس دستور اجرای سند رسمی را مخالف با مفاد سند یا مخالف قانون دانسته یا از جهت دیگری، شکایت از دستور اجرای سند رسمی داشته باشد، می‌تواند به ترتیب مندرج در آیین دادرسی مدنی اقامه دعوا

سند رسمی مستلزم طرح دعوا و تقدیم دادخواست با شرایط مندرج در قانون آیین دادرسی مدنی (مصوب ۱۳۷۹) است. برابر ماده ۲ ق.ا.ب.ق.ث.د.ر، «مرجع رسیدگی به دعاوی ناشی از دستور اجرای اسناد رسمی، دادگاه صلاحیت‌دار محلی است که در حوزه آن، دستور اجرا داده شده»، اما صرف اقامه دعوا مانع از جریان عملیات اجرایی نیست، مگر در صورتی که دادگاه، حکم به بطلان دستور اجرا بدهد یا قرار دایر بر توقیف عملیات اجرایی صادر کند. (ماده ۴ ق.ا.ب.ق.ث.د.ر) در حقوق فرانسه برابر ماده «آر» ۲۲۱-۵۳ کد اجرای احکام مدنی، شکایت‌ها، اعتراض‌ها و اختلاف‌های موضوع تصرف در اموال مشمول توقیف توسط مدیون یا توسط ضابط اجراکننده مانند موارد مربوط به مشکلات اجرایی ناشی از مزایده نزد قاضی اجرای احکام مطرح می‌شود.

بنابراین، با اقامه دعوا و صدور قرار، عملیات مزایده متوقف می‌گردد.^۱ صدور قرار توقیف به سپردن تأمین و قوی بودن دلایل شکایت خواهان بستگی دارد و دادگاه راساً مجاز به صدور قرار توقیف نیست (بر خلاف دستور موقت و قرار تأمین خواسته که حتی پیش از اقامه دعوا قابل طرح و رسیدگی است). میزان تأمین باید دست کم معادل موضوع سند لازم‌الاجرا باشد.^۲ با صدور قرار، مراتب به اداره ثبت محل ابلاغ، از ادامه عملیات اجرایی جلوگیری می‌شود و مزایده تا مشخص شدن نتیجه دادخواست و دعاوی بطلان متوقف خواهد شد. برابر ماده ۷ ق.ا.ب.ق.ث.د.ر: «هر گاه مدلول سند قبل از صدور حکم بطلان اجرا شده باشد، پس از قطعیت آن حکم، عملیات اجرایی به حالت قبل از اجرا برمی‌گردد». در حقوق فرانسه، برابر بند ۴۹ ماده «آر» ۲۲۱ و فرمان شماره ۷۸۳-۲۰۱۲، شکایت از دستور اجرا یا عملیات اجرایی و درخواست‌های مربوط به اموال یا توقیف آن، مانع از توقف کامل عملیات اجرایی نمی‌شود، بلکه روند رسیدگی به کالاهای توقیف‌شده موضوع آن را به حالت تعلیق درمی‌آورد. بدهکار می‌تواند بطلان توقیف عملیات اجرایی مربوط به بازداشت اموالی را که مالک آن نیست، درخواست کند. (بند ۵۰ ماده «آر» ۲۲۱) برابر ماده ۵۹۰ کد آیین دادرسی مدنی فرانسه، «دادرس مورد مراجعه در اعتراض و شکایت می‌تواند اجرای رأی مورد اعتراض را معلق یا متوقف کند».

۱. ماده ۵ ق.ا.ب.ق.ث.د.ر مقرر داشته است: «در صورتی که دادگاه، دلایل شکایت را قوی بداند یا در اجرای سند رسمی، ضرر جبران‌ناپذیر باشد، به درخواست مدعی، بعد از گرفتن تأمین، قرار توقیف عملیات اجرایی را می‌دهد. ترتیب تأمین همان است که در قوانین دادرسی مدنی برای تأمین خواسته مقرر است و در صورتی که موضوع سند لازم‌الاجرا، وجه نقد باشد و مدعی وجه نقد بدهد، آن وجه در صندوق ثبت محل توقیف می‌شود و تأمین دیگر گرفته نخواهد شد».

۲. شمس، عبدالله، اجرای احکام مدنی، تهران: دراک، ۱۳۹۷، ج ۲، ص ۱۷۵.

نتیجه‌گیری

مزایده در حقوق اداری، از نظر سنتی، در دو قالب شفاهی و کتبی پذیرفته شده است. با ظهور مفاهیم جدید به ویژه طرح شاخص‌های حکمرانی خوب از جمله لزوم ایجاد دولت الکترونیک، طرح مزایده الکترونیکی به عنوان نوع جدیدی از قرارداد مزایده در قانون پیش‌بینی شده است. با وجود پیش‌بینی این موضوع در قانون و نیز تصویب آیین‌نامه، به نظر می‌رسد با توجه به دشواری‌هایی که بر سر راه ایجاد این نوع قرارداد وجود دارد، مانند نبود زیرساخت‌های مربوط به فناوری اطلاعات و نبود نظام آموزشی مناسب، این گونه مزایده تا رسیدن به مرحله کمال و بلوغ فاصله دارد. در حقوق خصوصی، میان دو واژه «مزایده» و «حراج» اعم از سنتی و الکترونیکی شباهت‌هایی هست، ولی در شیوه اجرا، آثار و احکام، تفاوت اساسی وجود دارد.

با گسترش اینترنت و معاملات الکترونیکی در جهان، انجام مزایده‌ها و حراج‌های الکترونیکی در فضای مجازی، ضرورت انجام آن در مراجع اجرایی قضایی و ثبتی ایران امری بدیهی است. با وجود تصویب مواد ۴۶، ۴۸ و ۲۱۱ قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه در سال ۱۳۸۹ و قانون تجارت الکترونیکی در سال ۱۳۸۲، بند «ه» ماده ۴۹ این قانون، حراجی‌ها را از شمول حمایت مصرف‌کننده خارج دانسته است. پس خلأها و موانع قانون‌گذاری هم‌چنان وجود دارد.

در نظام اجرایی ایران، به شناسایی اموال محکوم علیه در ماده ۲ ق.ن.ا.م.م (مصوب ۱۳۹۴) به طور مختصر تصریح شده، اما متولی و مرجعی برای شناسایی اموال بدهکاران تعیین نشده است. با وجود ابهام در زمان انعقاد مزایده‌های سنتی، این ابهام در مورد مزایده‌های الکترونیکی نیز تاکنون مرتفع نشده است. در نظام حقوقی فرانسه، این خلأهای قانونی با تصویب قانون جدید و اصلاح مواد قانون از جمله قانون مدنی و صدور احکام از طرف دیوان عالی کشور برطرف شده است. با ایجاد نظام شناسایی اموال بدهکاران، اطلاعات اموال افراد سامان‌دهی شده است و اموال اشخاص در اتاق شیشه‌ای قرار دارد و به راحتی قابل شناسایی است. بازداشت و مزایده اموال متعلق به بدهکاران حتی در تصرف اشخاص ثالث، مطالبات موکول به آینده و مدت‌دار امکان‌پذیر است.

هم‌چنین در صورت انصراف اشخاص ثالث و خریداران احتمالی، شکایت از دستور اجرا در پرونده‌های اجرایی و اعتراض شخص ثالث اجرایی، تغییر قیمت اموال در فاصله بازداشت و موعد مزایده و نبود خریدار و برنده در مزایده و فروش اموال از جمله موانع و چالش‌هایی است که در مسیر عملیات اجرایی و یکی از مصداق‌های آن یعنی مزایده و حراج‌های سنتی و الکترونیکی وجود دارد. در حقوق فرانسه، برنده مزایده یا حراج پس از پرداخت قیمت کالا،

صاحب کالا می‌شود و در صورت سپرده‌گذاری نکردن، تکلیف مشخص می‌شود و فروش به طور خودکار خاتمه پیدا می‌کند و با شکایت یا اعتراض ثالث اجرایی، دادرسی می‌تواند اجرای رأی را معلق کند.

تغییر قیمت اموال در فاصله بازداشت و موعد مزایده، نبود خریدار و برنده در مزایده و حراج سنتی یا الکترونیکی یا خودداری از قبول مال مورد مزایده، قیمت ارزیابی و تجدید مزایده‌ها، قرار گرفتن املاک مورد مزایده در طرح‌های قانونی و وجود اموال مشمول مستثنیات دین در عملیات مزایده، از موانع اجرای مزایده در حقوق ایران است. در حقوق فرانسه، در حالت کاهش یا تغییر قیمت مال مورد مزایده یا نبود خریدار، بستانکار بر مبنای قیمت اولیه، برنده اعلام می‌شود و در صورت تکرار مزایده و حراج، هر مزایده جدیدی که به طور منظم انجام می‌شود، باعث بطلان مزایده‌های قبلی می‌گردد. در مورد وجود اموال مشمول مستثنیات دین، هم‌چنان چالش و موانعی در اجرای مزایده‌های سنتی و الکترونیکی وجود دارد.

بنا بر این، در حقوق ایران، احکام و شرایط حراج و مزایده‌های سنتی و الکترونیکی به سکوت برگزار شده است یعنی قانون‌گذار در این خصوص تعیین تکلیف نکرده و در برخی از موارد، مقررات موضوعه ثبتي و قضایی متناقض یا متعارض است. این مطالعه و تحقیق اثبات می‌کند که قانون‌گذار باید در این موارد اظهار نظر کند تا دادرسان، مجریان و مأموران اجرایی دچار اشکال نشوند. از این رو، پیشنهاد می‌شود آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا (مصوب ۱۳۸۷) به صورت قانون در آید و از صافی قانون‌گذاری بگذرد. افزون بر آن، قانون اجرای احکام مدنی (مصوب ۱۳۵۶) نیز با توجه به عمر دیرپایش (مانند قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی که در سال ۱۳۹۴ اصلاح شد)، اصلاح شود و بسیاری از مواد آن، اصلاح، تعدادی، حذف و مواد جدیدی به آن اضافه گردد.

فهرست منابع

فارسی

الف) کتاب

۱. امامی، محمد و کورش استوار سنگری، **حقوق اداری (جلد ۲)**، تهران: میزان، ۱۳۸۹.
۲. انصاری، مسعود و محمدعلی طاهری، **دانش‌نامه حقوق خصوصی (جلد ۳)**، تهران: محراب فکر، ۱۳۸۴.
۳. انصاری، ولی‌الله، **کلیات حقوق اداری**، تهران: میزان، ۱۳۷۱.
۴. انوری، حسن، **فرهنگ سخن**، تهران: سخن، ۱۳۸۱.
۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، **آرای شورای عالی ثبت و شرح آن**، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۰.
۶. خدابخشی، عبدالله، **حقوق حاکم بر اجرای آرای مدنی**، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۳.
۷. دهخدا، علی‌اکبر، **لغت‌نامه (جلد ۶)**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۸. رازانی، بهمن، **مجموعه تاریخی مقررات ثبت اسناد**، تهران: کانون سردفتران و دفتریاران، ۱۳۹۷.
۹. رودیجانی، محمدمجتبی، **تفسیر جامع قانون اجرای احکام مدنی**، تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۲.
۱۰. سلیمی خورشید، فتاح، **حقوق ثبت**، تهران: فردوسی، ۱۳۷۷.
۱۱. شمس، عبدالله، **اجرای احکام مدنی (جلد ۲)**، تهران: دراک، ۱۳۹۷.
۱۲. شهیدی، مهدی، **تشکیل قراردادهای و تعهدات**، تهران: مجد، ۱۳۹۳.
۱۳. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، **حقوق اداری**، تهران: سمت، ۱۳۸۴.
۱۴. عمید، حسن، **فرهنگ فارسی عمید (جلد ۱)**، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۰.
۱۵. عیدی‌زاده، محمدحسین، **شرحی بر آیین‌نامه معاملات دولتی**، تهران: میزان، ۱۳۸۲.
۱۶. غلامی پاچی، علی، **قواعد حاکم بر حراج در حقوق ایران**، تهران: نشر فکرسازان، ۱۳۹۰، ص ۱۳۹.
۱۷. کاتبی، حسین‌قلی، **فرهنگ حقوق فرانسه - فارسی**، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۲.
۱۸. کاتوزیان، ناصر، **حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادهای (جلد ۱)**، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸.

۱۹. کریمی، حسین، فرهنگ دادرسی، تهران: فرهنگ اسلامی، بی‌تا.
۲۰. مردانی، نادر و محمد قهرمان، اجرای احکام مدنی، تهران: میزان، ۱۳۹۰.
۲۱. مظاهری کوهانستانی، رسول، مطالعه تطبیقی امضای الکترونیکی در حقوق ایران و مقررات آنسیترال، تهران: جنگل، ۱۳۹۳.
۲۲. معین، محمد، فرهنگ فارسی (جلد ۲)، تهران: ادنا، ۱۳۹۱.
۲۳. موسی‌زاده، ابراهیم، حقوق اداری، تهران: دادگستر، چاپ سوم، ۱۳۹۹.
۲۴. میرحسینی، سید حسن، شرح آرای شورای عالی ثبت، تهران: میزان، ۱۳۷۷.
۲۵. نوبخت، یوسف، اندیشه‌های قضایی، تهران: کیهان، ۱۳۷۲.
۲۶. نهرینی، فریدون، ایستایی اجرای حکم دادگاه، تهران: گنج دانش، ۱۳۹۲.

ب) مقاله

۱. امینی، منصور و امیر نیکوبیان، «مفهوم‌شناسی اصول اجرای احکام مدنی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره هشتاد و یکم، ۱۳۹۶، شماره ۹۷.
۲. باطنی، ابراهیم و مهدی یزدان‌شناس، «نگاهی به فرآیند شکل‌گیری دولت الکترونیک و چالش‌های فراروی آن»، مجله فقه و حقوق، سال سوم، ۱۳۸۵، شماره ۱.
۳. خادم رضوی، قاسم و فاطمه شفیعی، «الزامات حقوقی ثبت الکترونیکی اسناد رسمی در حقوق ایران و فرانسه»، دانش و پژوهش حقوقی، ۱۳۹۳، شماره ۶.
۴. خضری، محمد و فرهاد تربتی مقدم، «شناسایی زمینه‌های فساد اقتصادی در مناقصه‌های دولتی»، اقتصاد تطبیقی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، ۱۳۹۰، شماره ۱.
۵. رضایی، علی، «زمان وقوع معامله در حراج (مطالعه تطبیقی در فقه امامیه، حقوق ایران و غرب)»، مجله دانش حقوق و مالیه، سال اول، ۱۳۹۶، شماره ۱.
۶. رضایی‌زاده، محمدجواد، «ویژگی قراردادهای اداری»، فصل‌نامه مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره سی و هشتم، ۱۳۸۷، شماره ۲.
۷. ساعی، سید محمدهادی و رضا باباخانی، «بررسی ارزش اثباتی اسناد الکترونیک در حقوق ایران»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال سیزدهم، ۱۳۹۱، شماره ۳۵.
۸. السان، مصطفی، «تشکیل قراردادهای الکترونیکی»، فصل‌نامه پژوهش‌نامه بازرگانی، دوره نهم، ۱۳۸۴، شماره ۳۶.
۹. عبدی‌پور فرد، ابراهیم و پوریا رضی، «حمایت از انتقال‌گیرنده با حسن نیت در حقوق ایران و فرانسه»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، سال نوزدهم، ۱۳۹۷، شماره ۴۷.

۱۰. عطاشنه، منصور، یوسف ابراهیمی‌نسب و هادی جرفی، «چالش‌ها و راه‌کارهای حقوق تجارت الکترونیک در ایران با نگاهی به کشورهای توسعه‌یافته»، همایش ملی شهر الکترونیک، ۱۳۹۰.
۱۱. قلی‌پور سوته، رحمت‌الله، عباس منوریان و ملیحه اللهیاری دوین، «طراحی مدل دولت الکترونیک در چارچوب اخلاقی حکمرانی خوب»، فصل‌نامه اخلاق در علوم و فناوری، سال چهاردهم، ۱۳۹۸، شماره ۲.
۱۲. قنادان، علی‌رضا، مریم اسدیان، فرشته عسکری و مستانه کریمی، «حراج الکترونیکی و ارائه یک مدیر عامل هوشمند خودمختار»، چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات، ۱۳۸۶.
۱۳. مردانی شهر بابک، محمد و حمید میرزاییاتی، «مزایده الکترونیکی و بررسی مزایا و معایب آن در مقایسه با مزایده سنتی»، نهمین کنفرانس ملی علوم و مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات، ۱۳۹۸.
۱۴. مقدادی، محمدمهدی و نسرین نکوجوی، «راه‌کارهای مؤثر اجرای احکام مدنی در ایران و فرانسه»، مجله حقوق تطبیقی، دانشگاه مفید قم، دوره چهارم، ۱۳۹۵، شماره ۲.
۱۵. ناعمه، حسن، «شفافیت و مبارزه با فساد در انعقاد قراردادهای اداری ایران»، فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۰، ویژه‌نامه شماره ۴.
۱۶. یزدانیان، علی‌رضا، «تجزیه‌ناپذیری موضوع تعهدات قراردادی و غیر قراردادی در حقوق اسلام، ایران و فرانسه»، دوفصل‌نامه علمی پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، ۱۳۹۹، شماره ۵۱.

۱. عربی

۱. السنهوری، عبدالرزاق احمد، الوسیط فی شرح القانون المدنی الجدید (جلد ۱)، بیروت: الحبی الحقوقیه، ۲۰۰۹.
۲. محقق حلی، شرایع الاسلام (جلد ۲)، بیروت: دارالاضواء، ۱۴۱۸.

3-Latin

- 1-Anson, law of contract, 29 th Edition, London: Oxford University, 1995.
- 2-Bertot, J., P. Jeager & j. Grimes, "Using ICTs to create a culture of transparency; Egov-corruption tools for societies", Government-ernment and social media as openness and anti Information Quarterly, Vol. 27, No. 3, 2010, p. 25

- 3-Cadiet, Loic, et emmanueljeuland, Droit Judiciaire prive, 7 emed, Paris: Littec, 2011.
- 4-Compbell black, henry, black, slaw dictionary, 8 Edition, USA: a Thomson business, 2004
- 5-Derruppe, jean, Les baux commerciaux, 2 Edition, Paris: Francis lefe Bvre, 2020.
- 6-Dodd, Christian, the French code of civil procedure in English, Oxford: oup, 2006.
- 7-Linant de Bellefonds, x., L, acte authentique electronique, entre exegese des textes et experimentions, available at:www.comm.com.electr.chroniqe, Octobr 2002
- 8-Martin, Elizabeth A., Dictionary of law, Forth edition, Oxford: Oxford Reference, 1979.
- 9-Motulsky, Henri, Ecrits, Etudes et note de Procedure, civile.preface de Gerad cornu, ET jean foyer, Dalloz p III, Paris: Dailoz, 1973
- 10-Padefield, G.F., Law made simple, 8 Edition, London: Clays Ltd, 1992.
- 11-Parle professeur bachir niang Fsip, affaires Voies d execution, Licenec III, Paris: mbengue, 2011
- 12-Ripert ET Boulanger, Traite de Droit civil, Paris: Depress Le traite de planiol, 1957.
- 13-Sandbrook LLB, Claire, Enforcement of Judgment, Tenth Edition, London: sweet and Maxwell Ltd, 2007
- 14-Sime, stuart, Apractical Approach to civil procedure, Eight Edition, First published, Oxford: Oxford University Press, 2005
- 15-Treitell, Law of contract, 9 the edition, London: sw.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Challenges and Barriers to Electronic and Traditional Auction Operations in Iran's Law System

Fatah Salimi Khorshidi*

Salman ValiZadeh **

Abstract:

In public law, and especially in administrative law, auction is one of the types of administrative contracts. Due to the presence of public interest element in administrative contracts, the auction as one of the examples of these contracts is subject to special procedures that have been considered by the legislator in order to prevent abuse and corruption. Electronic auctions in the field of administrative contracts have been considered in recent years and its mechanism is provided in a regulation. In private law and in the discussion of the enforcement of judicial rulings, one of the most important stages of enforcement is the auction and sale of movable property of the convicted or liable (debtor). Although the purpose of obtaining a final judgment or preparing a binding document for the convicted person or the beneficiary of the document is to obtain claims or fulfill obligations, but such a goal is not achieved simply by issuing a sentence or preparing a document. In fact, enforcement, which is a continuation of the litigation process and the issuance of the document, is not easily carried out in the judiciary and registration authorities. Due to numerous obstacles and problems, the path of executive operations, especially in relation to property auctions, faces serious challenges. Many of these obstacles and gaps are due to the

Keywords: Administrative Contract, Property Identification, Auction, Electronic Auction Obstacles and challenges.

---

* PhD Student in Private Law, Zanzan Branch, Islamic Azad University, Zanzan, Iran.

fatah.salamikhorsidi40@gmail.com

** . Assistant Professor, Department of Law, Zanzan Branch, Islamic Azad University, Zanzan, Iran.
(corresponding Author)

valizadehsalman@gmail.com

legislator's silence in stating some auction rules and regulations, including electronic auctions or auctions, lack of property identification system, ambiguity at the time of electronic auctions, cancellation of third parties, complaints about the execution order and others. Cases. Resolving it depends on amending and revising the relevant laws and regulations. In administrative law, the stage of selling property is also very important, and due to the possibility of abuse, the legislature has provided for many formalities for concluding auctions, and according to one view, formalities are a condition for the validity of government contracts.

